

УДК [373.5.016:811]:373(4)

А. В. Ржевська

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

МУЛЬТИЛІНГВАЛІЗМ ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ НА РАНЬОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

У статті розглянуто сучасні підходи ЄС до лінгвістичного розмаїття, організацію раннього навчання іноземних мов у західноєвропейських країнах. Обґрунтовано роль мультилінгвалізму як стратегії, що поєднує Європейський Союз і сприяє його культурному, політичному й економічному зростанню.

Ключові слова: мультилінгвалізм, мовне розмаїття, раннє навчання іноземних мов, навчання мов протягом життя, Західна Європа.

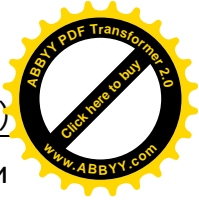
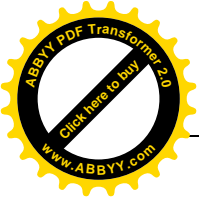
Постановка проблеми. Політичні, освітні й економічні ініціативи Європейського Союзу, спрямовані на підтримку та розвиток культурного й мовного розмаїття на континенті, варті вивчення у сучасній багатонаціональній Україні, націленій на європейську інтеграцію.

Аналіз актуальних досліджень. Засоби забезпечення багатомовності наразі не є найбільш популярною темою сучасних педагогічних досліджень, але це питання пов'язане з такими важливими темами європейських наукових дискусій сьогодення, як забезпечення кращого доступу, працевлаштування випускників, удосконалення навчального плану, забезпечення якості, мобільність, інтернаціоналізація тощо, визнаними спеціалістами з яких є: А. Барблан, Д. Ван Дамм, Л. Вебер, Г. Вінклер, С. Вінсан-Ланкран, С. Гурі-Розенбліт, Дж. Дугласс, Д. Дюдерштадт, К. Каркайнен, Р. Льюїс, Г. Нів, Л. Персер, С. Райхарт, П. Скьотт, А. Сурсок, К. Тауч, У. Фельт, П. Флазер, Р. Флауд, Е. Фромент, Е. Хезелкорн, К. Ходсон, Т. Шуллер та ін.

Мета статті – дослідити мультилінгвалізм як важливу складову сучасної освітньої політики Європейського союзу.

Виклад основного матеріалу. У студії також розглядаються сучасні підходи та дії Європейського Союзу до збереження лінгвістичного розмаїття й організації навчання іноземних мов у західноєвропейських країнах, особливо на початковому етапі у школі, на матеріалі національних звітів.

В Європейському Союзі (ЄС) сьогодення спостерігається лінгвістичне розмаїття: понад 20 мов країн-учасниць визнано офіційними. При цьому деякі країни надали статус державних кільком мовам, таким, як ірландська мова в Ірландії чи турецька мова на Кіпрі. Інші європейські держави визнають існування регіональних мов чи мов національних меншин на їх території. Крім того, значну частину європейського населення становлять іммігранти. Так, за статистичними даними ЄС 8% п'ятнадцятирічних учнів розмовляють удома мовою, що відрізняється від мови навчання у школі [8, 9].

Організація навчання всіх європейських мов чи їх використання як мови навчання вважається в Євросоюзі пріоритетним завданням для збереження цього лінгвістичного розмаїття на майбутнє, на це спрямовані спеціальні освітні програми, наприклад «План дій щодо вивчення мов і лінгвістичного розмаїття» 2004–2006 рр.

Майже у всіх європейських країнах організована спеціальна мовна підтримка дітей іммігрантів, наприклад, спочатку вони навчаються окремо від інших дітей чи з дітьми, молодшими за них, при цьому з ними займаються відповідно до їхніх потреб та ін. [8, 9].

Щодо організації навчання іноземних мов у ЄС, то обов'язкове вивчення іноземної мови починається на початковому етапі у школі, причому більшість учнів мають можливість вивчати по дві іноземні мови. Ці показники знижуються на початку середнього етапу навчання у школі, потім знову покращуються наприкінці середнього етапу. Час на обов'язкове вивчення іноземних мов варіюється від 9% від усього часу навчання на середньому етапі у школі в Польщі до 34% – у Люксембурзі. У середньому по країнах Європи цей показник дорівнює 10–15% [8, 10].

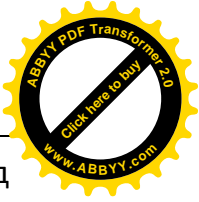
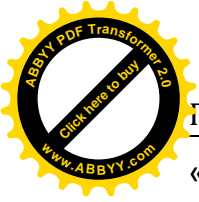
Англійська, французька, німецька, іспанська та російська мови становлять 95% іноземних мов, що вивчаються. При цьому вивчення англійської мови зростає та домінує практично повсюди, приблизно 90% усіх учнів наприкінці середнього етапу навчання у школі вивчають англійську мову, навіть якщо це не обов'язковий предмет. Німецька та французька мови посідають друге місце [8, 11].

Мультилінгвалізм, як багатозначний термін, може визначати мовну здатність особи, характеристику певного суспільства чи регіону, об'єктивну мовну реальність, наприклад, Інтернету або політику Європейського Союзу.

Європейська Комісія у «Плані дій щодо вивчення мов і лінгвістичного розмаїття» 2004–2006 рр. розглядає мультилінгвалізм як:

- засіб використання соціолінгвістичного розмаїття, що існує завдяки регіональним мовам, наявності робітників-мігрантів чи активному використанню іноземної мови на певній території;
- покращання якості навчання шляхом підвищення кваліфікації вчителя, удосконалення навчальних планів і присуджуваних кваліфікацій тощо; якісне навчання англійської мови;
- посилення мовної підготовки на початковому або кінцевому етапах навчання у школі, що повинно супроводжуватися наданням кращого вибору іноземних мов для навчання [1, 6].

Однак результатом упровадження «Плану» в освітній простір європейських країн стало ширше тлумачення цього терміна, наприклад, під мультилінгвалізмом розуміють «розширений список мов для навчання», «розвиток внутрішнього та зовнішнього мовного розмаїття особистості»,

«унікальний освітній підхід до навчання кількох мов одночасно, на відміну від поділу мов на рідну, першу іноземну, другу іноземну, мову викладання тощо», «мовну асиміляцію», «освітній проект, який робить навчання іноземної мови центральним елементом суспільного розвитку особистості» [1, 7]. Національні результати впровадження «Плану» були різними залежно від того, яка саме інтерпретація мультлінгвалізму отримувала перевагу.

Раннім вважається таке навчання іноземних мов, яке починається до 12 років. За даними сайту Європейської Комісії, раннє навчання іноземних мов сприяє освітньому й особистому розвитку дітей, а саме: покращує літературні здібності на рідній мові, позитивно впливає на самооцінку, допомагає розумінню та сприйняттю іншої культури, надає переваги в подальшому працевлаштуванні. При цьому європейські політики й освітяни розуміють, що ранній початок не гарантує кращих результатів, потрібні також досвідчені вчителі, ефективне навчання говоріння й аудіювання в маленьких групах, наявність методичних матеріалів, нові приємні для учня методики навчання тощо.

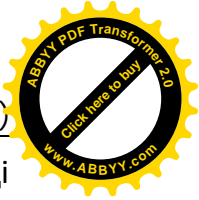
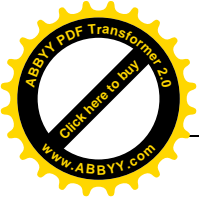
Організація раннього навчання іноземних мов у таких західноєвропейських країнах, як Австрія, Бельгія, Великобританія, Ірландія, Іспанія та Нідерланди має такі ознаки.

Австрія. Країна інвестує великі кошти в навчання німецької мови дітей іммігрантів ще з дитячих садків, забезпечуючи 120 годин навчальної підтримки для учнів, чий політичний статус ще не визнано [2, 12].

Великобританія. Учні віком 7–10 років мають можливість опанувати іноземні мови у школі. Для цього профінансовано програми підвищення мовної кваліфікації вчителів початкових класів і підготовки технічного персоналу [4, 2].

Іспанія. Закон Іспанії про освіту від 2006 р. узяв до уваги мультлінгвістичний і мультикультурний характер сучасного світу. Отже, за цим законом починати навчання першої іноземної мови рекомендується на другому циклі початкової шкільної підготовки, тобто з 3–6 років. На практиці навчання іноземної мови з трьох років уже здійснюється в багатьох автономних регіонах Іспанії. Навчання другої іноземної мови може починатися на другому циклі середнього етапу навчання у школі, у 10–12 років, за бажанням учня [7, 2].

Бельгія, фламандська співдружність. У фламандській співдружності Бельгії рідною мовою вважається голландська, отже, французька мова як іноземна є обов'язковою для вивчення приблизно з 10 років. Ще у 2004 р. фламандський департамент освіти започаткував проект з покращення знання французької мови в учителів початкових класів, який передбачає проведення підготовчих семінарів, перебування бельгійських учителів у Франції влітку, підсумкове оцінювання знань. Проект є дуже популярним, тому відбір учителів здійснюється за конкурсом. Також вищі педагогічні навчальні заклади фламандської співдружності Бельгії змінили навчальні плани, посиливши французькомовну підготовку вчителів початкових класів [3, 2–3].

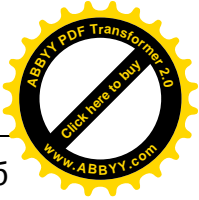
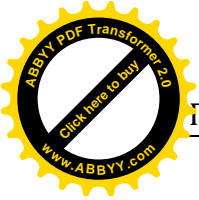

Нідерланди. Усі учні країни починають вивчати англійську мову наприкінці початкового етапу навчання у школі, приблизно у 10 років. При цьому школи мають право організувати навчання іноземних мов раніше з власної ініціативи, і вони цим правом користуються. У 2007 р. 85 із 7000 голландських початкових шкіл пропонували вивчення англійської, німецької, французької або іспанської мов. Головною перешкодою навчання іноземних мов у Нідерландах на початковому етапі вважається відсутність спеціально підготовлених учительських кадрів і розроблених програм навчання іноземних мов у ранньому віці [6, 2].

Ірландія. Всі учні початкової школи починають вивчати ірландську та англійську, дві офіційні мови держави, у 4–5 років. Для більшості з них англійська є рідною мовою, отже вивчення ірландської надає учням досвід у вивченні другої мови. Причому знайти час у навчальному плані для вивчення інших мов, наприклад, французької, німецької чи італійської, дуже важко. Також абсолютна меншість учителів початкових класів в Ірландії має відповідну мовну підготовку. У країні намагалися розв'язати цю проблему, запрошуючи вчителів із-за кордону, але ця практика суперечить ідеї інтегрованого класного навчання школярів-початківців одним учителем. Тому Департамент навчання та науки профінансував мовні курси для вчителів початкових класів, що працюють. У цілому генералізація навчання іноземних мов вимагає від учителів початкових класів принципово іншої організації роботи та потребує перебудови підготовки вчителів початкових класів узагалі. Ускладнює ситуацію з раннього навчання іноземних мов в Ірландії і той факт, що серед учасників освітнього простору країни немає консенсусу щодо вивчення іноземних мов на початковому етапі у школі. Шкільним білінгвальним проектам, переважно англійською, а також французькою, німецькою та португальською мовами, надається державна підтримка [5, 2].

Для подальшого просування мультлінгвалізму в європейському освітньому просторі Європейська Комісія пропонує країнам-учасницям низку дій, а саме **на рівні середніх шкіл й університетів:**

- підвищити обізнаність з мультлінгвалізмом осіб, залучених до мультиосвіти, зокрема батьків, директорів шкіл, учителів усіх предметів, студентів університетів, працівників курсів підвищення кваліфікації, директорів фірм, голів асоціацій, місцевих політиків та ін.;
- організувати тренінги для вчителів з метою їх підготовки до виконання ролі міжкультурних медіаторів, формування в учнів самостійності в навчанні, виховання активних і демократичних громадян Європи;
- усіляко підтримувати в дошкільниках або в учнях початкових класів двомовність або багатомовність, успадковану від батьків;
- пропонувати мовний вибір на всіх етапах навчання, оскільки можливість вибору мови є важливим знаком визнання мультлінгвалізму та можливостей його практичного використання;

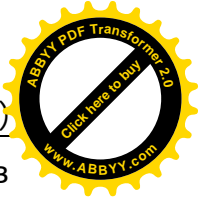
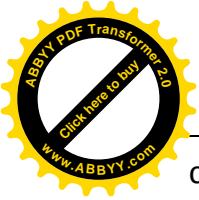

- розробляти шкільні програми навчання з урахуванням потреб національних чи регіональних мов;
- зобов'язати вчителів рідної, англійської та інших мов ознайомити учнів з мультилінгвалізмом, створити їм умови для пізнання інших мов і культур;
- зарезервувати місце в навчальному плані для вивчення мов сусідніх країн;
- зробити навчання двох іноземних мов звичайним явищем на всіх рівнях шкільної освіти;
- забезпечити на місцевому рівні навчання дітей рідною мовою як мінімум на початковому етапі у школі;
- використовувати різноманітні засоби навчання іноземних мов, відходити від практики навчання тільки у класі;
- підтримувати пошук й апробацію нових методів навчання іноземних мов;
- організовувати дослідження нових способів навчання читання й аудіювання;
- переконувати вищі навчальні заклади в необхідності забезпечення навчання третьої іноземної мови;

на рівні регіону та суспільства в цілому:

- визначитися з поняттям «мультилінгвалізм», цілями та засобами його запровадження з урахуванням національного розмаїття;
- організовувати інформаційну кампанію з підтримки мультилінгвалізму;
- підтримувати пілотні програми з міжкультурної освіти;
- планувати шкільну освіту як частку навчання протягом життя;
- проводити святкові заходи з акцентом на мовне розмаїття та поширювати їх серед аудиторії;
- намагатися вирішити мовні питання в суспільстві, наприклад боротися з мовною дискримінацією;
- створювати локальну, регіональну, національну синергію між владою, бізнесом, діячами культури та засобами мас-медіа з метою забезпечення дорослим можливостей для вивчення іноземних мов протягом життя;
- пропонувати мовну та громадянську підтримку іммігрантам;
- як засіб повторної соціалізації, забезпечити мовну підготовку, хоча б символічну, для таких маргінальних груп як ув'язнені, хворі, бездомні, безробітні дружини іммігрантів та ін. [1, 7–9].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки. Європейський Союз є багатомовним об'єднанням, яке намагається зберегти це лінгвістичне розмаїття заради свого подальшого культурного, соціального й економічного зростання. Мультилінгвалізм – це передусім сучасна європейська стратегія в галузі освіти, спрямована на забезпечення можливості вивчення іноземних мов протягом життя. Упровадження стратегії мультилінгвалізму вже

сприяло змінам у законодавстві, організації та фінансуванні освіти в європейських країнах.

Реалізація мультилінгвалізму передбачає вивчення нерідних для учня мов ще на початковій стадії навчання. Відповідно, у Західній Європі діти починають вивчати іноземні мови з трьох років (у Іспанії) та з десяти років (у Нідерландах). Для успішного впровадження стратегії мультилінгвалізму також необхідні об'єднані зусилля освітніх установ, дослідників, учителів, батьків, діячів культури та бізнесу, місцевої, регіональної та національної влади, журналістів і суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Beacco Jean-Claude. Relaunching multilingual education for Europe. Executive summary / Jean-Claude Beacco. – 2007. – 10 p.
2. Beacco Jean-Claude. Relaunching multilingual education for Europe. Final report relating to the call for tender no. EAC/31/05. European Commission. Education and Training 2010 – Languages / Jean-Claude Beacco. – 2007. – 95 p.
3. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. Belgium (Flemish Community). – 2006. – 14 p.
4. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. England. – 2006. – 13 p.
5. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. Ireland. – 2006. – 10 p.
6. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. The Netherlands. – 2006. – 15 p.
7. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. Spain. – 2006. – 12 p.
8. Key Data on Teaching Languages at School in Europe. – Eurydice, 2005. – 112 p.

РЕЗЮМЕ

А. В. Ржевская. Мультилингвализм и его реализация на раннем этапе обучения в Западноевропейском образовательном пространстве.

В статье рассмотрены современные подходы ЕС к языковому разнообразию, организация раннего обучения иностранным языкам в западноевропейских странах. Обоснована роль мультилингвализма как стратегии, объединяющей Европейский Союз и способствующей его политическому, экономическому и культурному росту.

Ключевые слова: мультилингвализм, языковое разнообразие, раннее обучение иностранным языкам, обучение иностранным языкам в течение всей жизни, Западная Европа.

SUMMARY

A. Rzhavska. Multilingualism and Its Implementation at the Beginning of Studies in the West European Education Area.

The article focuses on modern approaches of the European Union toward its language diversity and on teaching foreign languages at the very beginning in West European countries. The author describes multilingualism as a way of uniting the European Union, enhancing its political, economical and cultural development.

Key words: multilingualism, linguistic diversity, early learning of foreign languages, life long learning of foreign languages, Western Europe.